

سیاسی

«یگان ویژه»: سرکوبگرترین نیروی ضد شورش جمهوری اسلامی

مراد ویسی ۱۳۹۸/آذر/۲۶

یک بررسی ساده نشان می‌دهد نزدیک به نیمی از پرسنل و استعداد یگان ویژه در تهران، مرکز حکومت جمهوری اسلامی، مستقر است.

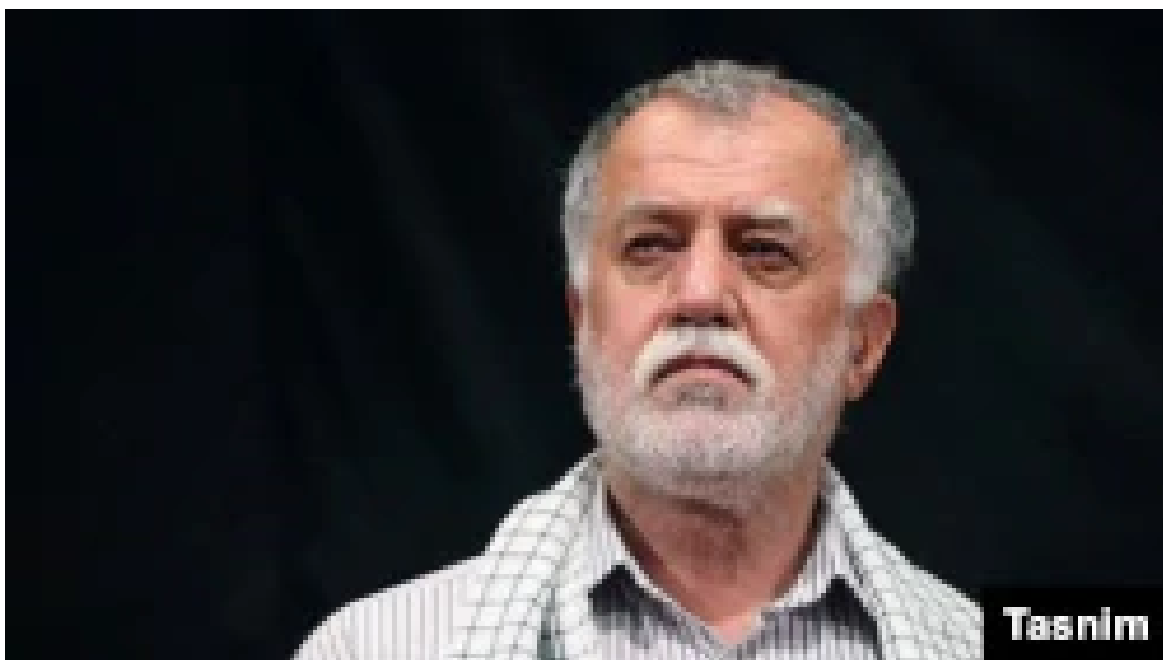
نام «یگان ویژه» و سرکوب به هم گره خورده است. طرفداران حکومت می‌گویند یگان ویژه مسئول سرکوب اغتشاشات و آشوبگران است، منتقدان و مخالفان حکومت می‌گویند مسئول سرکوب اعتراضات مردمی و ضد حکومتی.

تاریخچه: یگان ویژه، فرزند کمیته‌ها

عمر «یگان ویژه» تقریباً با عمر شورش‌های خیابانی در جمهوری اسلامی یکی است. اولین شورش شهری بزرگ علیه جمهوری اسلامی در سال ۱۳۷۱ در مشهد به وقوع پیوست. یگان ویژه یک سال قبل از آن متولد شده بود؛ در سال ۱۳۷۰ و پس از ادغام شهربانی و ژاندارمری در کمیته‌های انقلاب به اسم تشکیل نیروی انتظامی. این سه نیرو که ادغام شدند، کمیته‌ای‌ها به زودی همه کاره نیروی انتظامی شدند و یگانی مخصوص خود تشکیل دادند به نام یگان ویژه پاسداران؛ یگانی متشکل از اعضای تندروترین نهاد امنیتی ایران در دهه ۶۰.

کمیته از نگاه بخش قابل ملاحظه‌ای از مردم ایران به نهادی مداخله‌گر در زندگی شخصی مردم و گشت‌های رعب‌آور خیابانی‌اش معروف بود. یگان ویژه نیز طی سال‌های بعد و در ۲۸ سالی که از عمر آن گذشته، ثابت کرده که شهرتش اگر بیش از کمیته‌ها نباشد کمتر از آن نیست. اگر شهرت کمیته‌ها در بگیر و ببند و حمله به مهمانی‌ها و گشت و ایست بازرسی بود، یگان ویژه همه این‌ها را در خیابان به برخورد مسلحانه با منتقدان و معترضان و به گلوله بستن و کشتن آن‌ها تبدیل کرد.

هسته اصلی نیروهای یگان ویژه، پاسدارهای لشکر ۲۸ روح‌الله بودند؛ لشکر ویژه کمیته‌ای‌ها در دوران جنگ که در سال ۶۵ با ادغام تیپ موسی بن جعفر و تیپ قوامین تشکیل شده بود. جنگ که تمام شد، هاشمی رفسنجانی، رئیس‌جمهور بعدی که دوران ماه عسل سیاسی خود را با علی خامنه‌ای رهبر جدید و تازه‌کار جمهوری اسلامی می‌گذراند، با موافقت رهبری تصمیم گرفت شهربانی و ژاندارمری و کمیته‌ها با هم ادغام شوند و نیروی انتظامی تشکیل شود. عبدالله نوری، وزیر کشوری که مورد تأیید همزمان خامنه‌ای و هاشمی بود، مأمور این ادغام شد، فرمانده اول نیروی انتظامی هم از ژاندارمری انتخاب شد؛ سرهنگ محمد سهرابی. اما پنج رئیس بعدی در ۲۷ سال بعد همه از فرماندهان سپاه بودند (رضا سیف‌اللهی، هدایت لطفیان، محمدباقر قالیباف، اسماعیل احمدی مقدم و حسین اشتری). یگان ویژه اما از همان روز اول هم تمام نیروهایش کمیته‌ای بودند و هم فرمانده‌ای کمیته‌ای داشت.

سید مجتبی ۲۱ سال فرمانده یگان ویژه باقی ماند. همه فرماندهان نیروی انتظامی می‌آمدند و می‌رفتند، ولی سید مجتبی با حمایت مستقیم شخص رهبر سر جایش بود.

سید مجتبی، رفیق رهبر و فرمانده یگان ویژه

فرمانده کمیته‌ای یگان ویژه برای خود کمیته‌ای‌ها چهره‌ای آشنا بود، با قیافه‌ای خاص که به پاسداران شبیه نبود. پاسداری با سبیل‌های پرپشت و ریشی که از بس کوتاهش می‌کرد انگار اصلاً نبود. سید مجتبی عبداللهی.

اوایل جنگ که علی خامنه‌ای به عنوان نماینده آیت‌الله خمینی در شورای عالی دفاع به جبهه‌های جنوب رفته بود، با سید مجتبی آشنا شده بود. سید مجتبی در دوران جنگ هم مؤسس و فرمانده تیپ موسی بن جعفر به عنوان تیپ کمیته‌ای‌ها بود که در سال ۱۳۶۲ تأسیس شد و هم مؤسس و فرمانده لشکر ۲۸ روح‌الله در سه سال بعد. جنگ هم که تمام شد، کمی بعد علی خامنه‌ای رهبر جمهوری اسلامی شد و سید مجتبی شد فرمانده و مؤسس یگان ویژه پاسداران. از آن به بعد هر شورش و قیامی که علیه حکومت جمهوری اسلامی و در واقع علیه حکومت تحت رهبری رفیق سید مجتبی رخ می‌داد، سید مجتبی و نیروهایش مهم‌ترین نیروی حی و حاضر برای سرکوب معترضان بودند.

سید مجتبی ۲۱ سال فرمانده یگان ویژه باقی ماند. همه فرماندهان نیروی انتظامی می‌آمدند و می‌رفتند، ولی سید مجتبی با حمایت مستقیم شخص رهبر سر جایش بود. آیت‌الله خامنه‌ای به برخی فرماندهان نیروی انتظامی که موضوع بازنشستگی سید مجتبی را سؤال کرده بودند گفته بود سید مجتبی تا هر موقع که خودش می‌خواهد، در یگان ویژه بماند. او سرانجام سال ۱۳۹۱ خود رضایت داد که فرماندهی یگان ویژه را واگذار کند با کسب عنوان مشاور عالی فرماندهی نیروی انتظامی، اما یگان ویژه باقی ماند تا همچنان نیروی اصلی سرکوب قیام‌ها و شورش‌های بزرگ‌تر شهری علیه حکومت باشد.

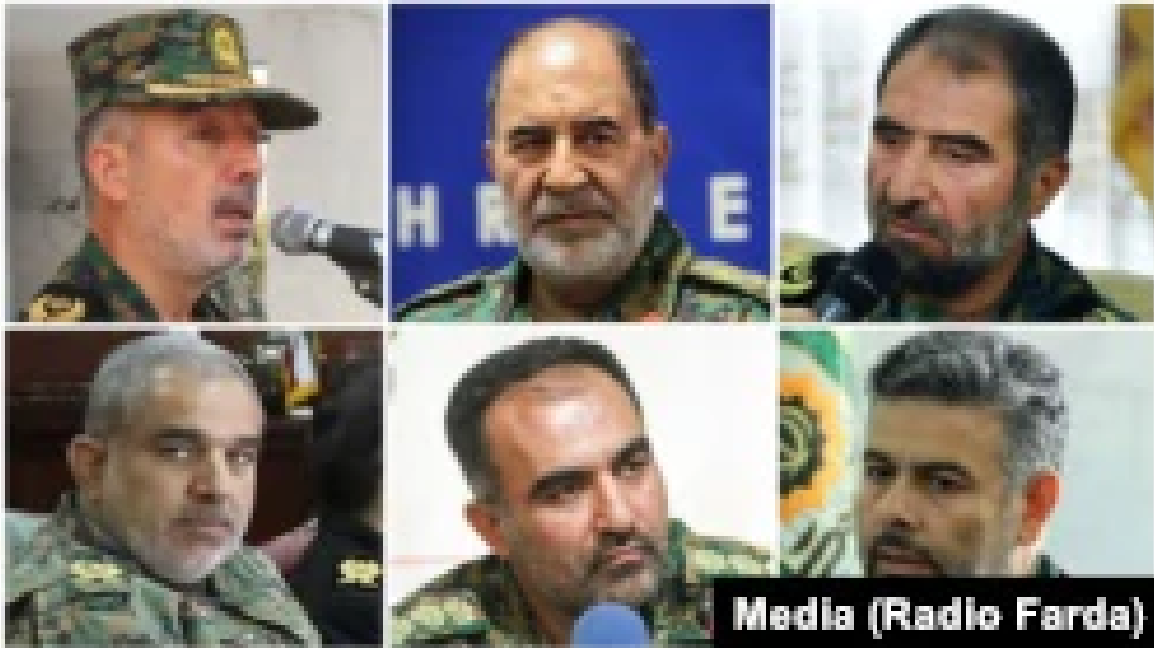
آمارهای نهادهایی مانند عفو بین‌الملل نشان می‌دهد دست کم ۳۰۴ نفر طی سه روز اعتراض‌های آبان ۹۸ به دست نیروهای امنیتی در خیابان‌ها کشته شده‌اند و نیرویی که از سوی حکومت در خیابان بوده عمدتاً یگان ویژه و لباس شخصی‌ها بوده‌اند.

«یگان ویژه» و هشت تجربه بزرگ سرکوب اعتراضات

اولین شورش که یگان ویژه برای سرکوب آن فراخوانده شد، شورش ۱۳۷۱ کوچه «طلاب مشهد» بود که بلافاصله به شورش بزرگ در بزرگترین شهر مذهبی ایران تبدیل شد. شورش بعدی، اعتراض‌های مردم قزوین بود که در سال ۱۳۷۳ و ناراضی از استان نشدن قزوین به خیابان‌ها ریخته بودند. سرکوب این شورش و شورش سال بعد رانندگان مینی‌بوس در اسلامشهر نیز به یگان ویژه سپرده شد.

پنج سال بعد در سال ۱۳۷۸ که بزرگ‌ترین اعتراضات خیابانی علیه جمهوری اسلامی تا آن تاریخ پس از حمله به کوی دانشگاه رخ داد، نیروهای یگان ویژه به فرماندهی سید مجتبی هسته اصلی سرکوب بودند، با این تفاوت که این بار آن‌ها لباس شخصی‌های غیر یونیفرم‌پوش را به طور گسترده‌تر و موثرتری همراه خود داشتند.

در سال ۱۳۷۸ معترضان در تهران تلاش کردند خود را از خیابان انقلاب به خیابان جمهوری و نزدیکی بیت آیت‌الله خامنه‌ای برسانند؛ وضعیتی که برای نخستین بار حکومت جمهوری اسلامی را مجبور کرد یگان ویژه را در سطحی وسیع در خیابان‌های مرکزی تهران برای سرکوب معترضان به کار گیرد؛ معترضانی که برای نخستین بار به طور علنی علیه رهبر شعار می‌دادند: «انصار جنایت می‌کند، رهبر حمایت می‌کند».

فرماندهان یگان‌های ویژه (از چپ به راست بالا): غلامرضا اشرفی، حسن کرمی، حبیب‌الله جان‌نثاری- (از چپ به راست پایین) سعید مطهری‌زاده، رضا موسیوند و علی عظیمی

تصاویری که آن سال از نیروهای یگان ویژه سوار بر موتور و با سپر و باتوم در رسانه‌های ایرانی و بین‌المللی منتشر شد، نام یگان ویژه را به طور گسترده‌تری با سرکوب اعتراضات مردمی پیوند زد.

یگان ویژه در سال ۱۳۸۲ در سالگرد واقعه کوی دانشگاه نیز حمله دیگری به کوی دانشگاه تهران را برای سرکوب دانشجویان معترض سازماندهی کرد.

در سال ۸۸ نیز در پی اعتراضات گسترده ضد حکومتی پس از انتخابات ریاست جمهوری، حکومت بیش از هر زمان دیگری برای سرکوب معترضان به یگان ویژه تکیه کرد. یگان ویژه‌ای که این بار به دلیل گستردگی و فراگیری اعتراضات در سراسر کشور، لباس شخصی‌ها و بسیجی‌ها و حتی قرارگاه ثارالله سپاه پاسداران در خیابان‌ها در کنار آن قرار گرفته بودند تا حلقه سرکوب کامل‌تر و مؤثرتر باشد.

در اعتراض‌های بزرگ مردمی و ضد حکومتی در حدود یکصد شهر کشور در سال ۹۶ و اعتراضات محدودتر سال ۹۷ نیز یگان ویژه هسته اصلی سرکوب معترضان بود اما شاید تجربه هیچ‌یک از این سرکوب‌ها با سرکوب اعتراضات آبان ۹۸ قابل مقایسه نباشد.

یگان ویژه آن گونه که سرتیپ حسن کرمی فرمانده کنونی آن (از ۱۳۹۱) می‌گوید، به اسلحه جنگی مجهز نیست و سلاح‌های ساچمه‌ای دارد، ولی خونین‌ترین سرکوب خیابانی تاریخ جمهوری اسلامی فقط طی سه روز و در فاصله ۲۴ تا ۲۶ آبان ۹۸ هنگامی رخ داد که یگان ویژه مهم‌ترین نیروی حاضر در خیابان‌ها برای سرکوب بود.

فرماندهان یگان ویژه می‌گویند این نیرو به تجهیزات سد کننده، باتوم، سپر، آب‌پاش و انواع گازها و وسایل الکترونیکی و ابزار صوتی و نوری برای متفرق کردن آشوبگران و اغتشاشگران (معترضان مردمی و ضد حکومتی) مجهز است، اما آمارهای نهادهایی مانند عفو بین‌الملل نشان می‌دهد دست کم ۳۰۴ نفر طی چهار روز به دست نیروهای امنیتی در خیابان‌ها کشته شده‌اند و نیرویی که از سوی حکومت در خیابان بوده عمدتاً یگان ویژه و لباس شخصی‌ها بوده‌اند.

هر یک از استان‌های ۳۱ گانه ایران دارای یگان ویژه خاص خود هستند که از نظر عملیاتی با فرمانده نیروی انتظامی استان هماهنگ می‌شوند، ولی از نظر آموزشی و فرماندهی عام زیر نظر یگان ویژه مرکزی هستند.

«یگان ویژه»؛ بیش از بیست هزار نیروی ضد شورش

فرماندهان یگان ویژه هرگز شمار رسمی این نیروها را اعلام نکرده‌اند، اما سرتیپ کرمی فرمانده یگان‌های ویژه گفته است در ایام اربعین آن‌ها بیست هزار نیروی یگان ویژه را به کار گرفته‌اند. با توجه به حضور همیشگی بخش عمده‌ای از نیروهای یگان ویژه در تهران برای حفظ مرکز حکومت جمهوری اسلامی در برابر هر نوع قیام مردمی، آمار کل نیروهای ضد شورش در یگان‌های ویژه می‌تواند بسیار بیشتر از این بیست هزار تن باشد. به‌ویژه آن که اعزام بیست هزار نیروی یگان ویژه برای کمک به برگزاری مراسم اربعین به معنای خالی کردن تمامی استان‌های ۳۱ گانه ایران از وجود نیروهای یگان ویژه نیست.

ساختار کشوری و استانی یگان ویژه

یگان‌های ویژه به طور مستقیم زیر نظر فرمانده نیروی انتظامی قرار دارند و در دو سطح کشوری و استانی عملیات می‌کنند. یگان ویژه در سطح کشوری دارای چهار تیپ نیرو است که هر چهار تیپ در شهر تهران و مناطق پیرامونی پایتخت مستقر هستند: تیپ یکم امیرالمؤمنین؛ تیپ دوم موسی بن جعفر؛ تیپ سوم امام حسین و تیپ چهارم امام خمینی که تیپ مخصوص استان تهران است.

در واقع یک بررسی ساده نشان می‌دهد نزدیک به نیمی از پرسنل و استعداد یگان ویژه در تهران، مرکز حکومت جمهوری اسلامی، مستقر است. ضمن این که تجربه سال‌های اخیر نیز نشان داده که شهرهای استان تهران و اطراف آن مانند استان البرز و کرج از استعداد بالای اعتراضات مداوم ضد حکومتی برخوردار هستند.

بیشتر در این باره:

قرارگاه امام علی؛ ستاد کشوری سرکوب‌های شهری

از طرف دیگر، حکومت نیز به لحاظ اهمیت سیاسی و امنیتی تهران اهمیت بیشتری برای سرکوب سریع‌تر اعتراضات در پایتخت و مناطق همجوار آن قائل است.

در سطح استانی نیز هر یک از استان‌های ۳۱ گانه ایران دارای یگان ویژه خاص خود هستند که از نظر عملیاتی با فرمانده نیروی انتظامی استان هماهنگ می‌شوند، ولی از نظر آموزشی و فرماندهی عام زیر نظر یگان ویژه مرکزی هستند. در تهران به دلیل گستردگی جغرافیایی، حوزه انتظامی شرق (جوادآباد ورامین) و حوزه انتظامی غرب (شهریار) به عنوان مأموریت‌های مستقل از شهر تهران برای مأموریت یگان ویژه تعریف شده است. نوپو (نیروی ویژه پاسدار ولایت) هم به عنوان یکی از واحدهای تابعه یگان ویژه با وجود این که وظیفه همزمان رهایی گروگان و سرکوب معترضان در سطح کشوری را برعهده دارد ولی بیشتر فعالیت آن در حوزه تهران متمرکز است.

با چنین ساختار، تجربه و عملکردی، بدون تردید یگان ویژه را می‌توان میدانی‌ترین و سرکوبگرترین نیروی ضد شورش جمهوری اسلامی ایران به شمار آورد. یگانی که سه سال متوالی است به دلیل اعتراضات بزرگ و کوچک ضد حکومتی مردم، خیابان‌های ایران را ترک نکرده است.

مراد ویسی

مراد ویسی روزنامه‌نگار و دانش‌آموخته علوم سیاسی از سال ۱۳۷۱ فعالیت روزنامه‌نگاری را شروع کرده و از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰ عضو تحریریه رادیو فردا بود. حوزه مطالعاتی و حوزه تخصصی مورد علاقه او ساختار قدرت در جمهوری اسلامی با تمرکز بر نهاد رهبری و نیروهای مسلح است.

© 2021 تمام حقوق این وبسایت، بر اساس مقررات کپی‌رایت، برای رادیو فردا محفوظ است.